

Organizace výuky a výukové strategie

Školní pedagogika 2

Teorie vyučování (didaktika)

2015

Hana Filová, katedra prim. pedagogiky PdF MU

Organizace výuky = vyučovací formy

Definice:

Organizační forma výuky = způsob

- **uspořádání vyučovacího procesu**
- **jak je organizovaná činnost žáků**
- **jak škola a učitel pracují „navenek“**

XXXX METODA = činnost, postup, cesta k cíli (methos)

Organizace výuky - 3 platformy:

1. „**Makro**“ – **úroveň** (vnější): organizace školního roku, měsíce, týdne, dne

(princip - „konkrétní události“ a křivka výkonu): roční plán školy a rozvrh hodin – ŘEDITEL, VEDENÍ ŠKOLY

2. **Běžná forma**: vyučovací jednotka

(princip - dobrá forma): vyučovací hodina, výukový blok, projekt, exkurze, vycházka, výcvik, dílny, praktika,... individuální výuka; domácí příprava žáků - UČITEL

3. „**Mikro**“ – **úroveň** (vnitřní): organizace uvnitř vyučovací jednotky

(princip - způsob organizace činností ve výuce): výuka frontální, skupinová, individualizovaná – UČITEL S DĚTMI

1. Vnější organizace: to, jak funguje škola (v jednotlivých ročnících a stupních)

- **Koncepce** (proklamovaný způsob práce); **ŠVP**
- **Organizace školního roku** (roční plán školy)
- **Vnitřní řád školy** – režim (školní řád). Klima školy
- **Pravidla** pro všechny zúčastněné (oficiální i skryté kurikulum)
- **Skutečný život školy** – tradice, akce, události
- **Rozvrh hodin** (týdenní pracovní režim každé třídy)

2. Organizační formy výuky:

Vyučovací jednotky:

- vyuč. hodina tradiční = *kombinovaná*
45 min., **struktura:** *zahájení – motivace (cíl) – diagnostika (zvládnutí dosavad.učiva, prekonceptcí) – expozice nového učiva – procvičení – aplikace – diagnostika výsledků učení – hodnocení - shrnutí a závěr)*
- **specificky zaměřená (homogenní podle náplně):**
hodina motivační, diagnostická, expoziční, „procvičovací“ atd.
- **formálně specifická (podle prostředí):**
laboratorní práce, práce na pozemcích, dílny, vycházka, exkurze, odborný výcvik, individuální výuka (např. klavír, balet,...1 U + 1 Ž),...domácí příprava na vyučování
- **obsahově a časově specifická** se zaměřením na integraci vzdělávacích obsahů a aktivit – **bloková výuka, projektová výuka apod.** (*výukový blok v ITV, projekt apod.*)

3. Organizace činností uvnitř vyuč. jednotky:

Dělí se podle specifického typu pedagogické komunikace U-Ž, Ž-ŽŽ v hodině:

- Frontální (hromadná) výuka
- Skupinová výuka
- Individualizovaná výuka

Frontální (hromadná) výuka

- **tradiční forma** (typická pro transmisivní pojetí výuky):

Výhoda:

- rychlost a zacílenost – *učitel může bezpečně a spolehlivě předat všem žákům najednou, co je třeba (výklad, ukázka, procvičení, test a zkoušení)*

Nevýhoda:

- *pasivita žáků,*
- *různá míra (ne)pozornosti (podle místa ve třídě – komunikační zóny),*
- *formálnost komunikace, nepřehlednost apod.*
- *učitel nemá komplexní přehled o aktivitě žáků, jejich výkony musí ověřovat pomocí hodnocení úspěšnosti ve společných úkolech (testy, zkoušení, ...)*

Skupinová výuka

- = progresivní forma rozvíjející kompetence pro týmovou spolupráci;
- využívá se dobře v konstruktivistické koncepci výuky
- realizuje se jako KOOPERATIVNÍ UČENÍ (H. Kasíková):

Principy:

- *komunikace tváří v tvář (naslouchat ostatním a vyjadřovat své názory)*
- *dělbba rolí (experti)*
- *převzetí odpovědnosti za společný úkol všemi členy (individ. zodpovědnost a společný zájem)*
- *nutnost prezentace výsledků a vyhodnocení práce skupin*

Tvorba skupin:

velikost (optim.=5) a složení (diferenciace - různorodost)

- *homogenní*
- *heterogenní*

Skupinová výuka:

Výhoda:

- *zaměstnává děti aktivizujícím způsobem,*
- *umožňuje diferenciaci výuky,*
- *rozvíjí komunikaci a kooperaci*
- *učitel průběžně sleduje aktivitu žáků ve skupinách*
- *hodnocení výkonu skupin podporuje týmovou soudržnost a spolupráci*

Nevýhoda:

- *možnost, že někteří žáci se „schovávají“, „vezou“ (lze to mít pod kontrolou),*
- *někteří učitelé nemají rádi ruch, který s ní souvisí*

Individualizovaná výuka

Umožňuje přizpůsobit nároky výuky každému žákovi podle jeho možností a individuálních předpokladů formou:

- *různě náročných úkolů*
- *různě tematicky zaměřených úkolů (individ. zájmy)*
- *různě dlouhého času, který dáme dětem k dispozici (Mastery Learning)*

Individualizovaná výuka

Výhody:

- *umožňuje vzdělávací inkluzi (rovnocenné začlenění všech dětí)*
- *všichni mohou mít úspěch (na své úrovni) – zaostávající i talentovaní*
- *opodstatňuje konstruktivistické pojetí výuky a slovní hodnocení zaměřené na osobní pokrok*

„Nevýhody“:

- *pro „tradiční“ učitele – přijmout fakt, že každý má jiné předpoklady, a proto všichni nemusí umět všechno stejně dobře a ve stejném čase*
- *vyšší nároky na diagnostickou práci učitele a přípravu úkolů*
- *vyžaduje specifické formy hodnocení - optimální je slovní hodnocení – nelze porovnávat žáky navzájem*

Ideální způsob hodnocení = formativní hodnocení: zpětná vazba jako reflexe osobního pokroku jednotlivého žáka

Výukové strategie (Pasch 1998, s. 195)

- = promyšlené způsoby vedení výuky, které jsou optimální v konkrétní třídě, pro konkrétního učitele a konkrétní učivo (téma, předmět), a které učitel volí, aby se žáky dosáhl vytyčených cílů výuky;

Integrují v sobě „správnou“ kombinaci metod, forem, prostředků a podmínek výuky

3 základní strategie:

- *Deduktivní*
- *Induktivní*
- *Sociálně zprostředkovaná výuka*

1. Deduktivní výuka

- Typická pro transmisivní školu (ale také nepostradatelná za určitých podmínek) – „jasný cíl a účel“, učitel „má vše pod kontrolou“
- **Schéma:**
 1. Výklad – vysvětlení (nový pojem, definice, vzorec) – hotový poznatek
 2. Předvedení, procvičení v příkladech („řízené procvičování“)
 3. Aplikace v úkolech („znalost“, porozumění)
 4. Zhodnocení výsledků, ověření znalostí (žák umí - neumí)

2. Induktivní výuka (problémová) – AUTENTICKÉ UČENÍ

- = typická pro konstruktivistické pojetí výuky, umožňuje budování poznatků „zevnitř“ (od prekonceptů),
- rozvíjí metakognitivní schopnosti dětí (učit se učit)
- **Schéma:**
 1. Problém (po krátkém úvodu) – bádání, zkoumání, přemýšlení, hledání řešení
 2. Objevování významu pojmu nebo teorie
 3. Použití, ověření v autentických situacích
 4. Vyhodnocení výsledků a POSTUPŮ

Např. E-U-R v RWCT

Autentické učení (Pasch, 1998, s. 149)

= „**skutečné**“ učení – učení NĚČEMU

(nikoli O NĚČEM = akademické učení)

- Je založené na **bádání, zkoumání**
- Používá **autentických metod (z běžného života)**
- Reaguje na **zájmy a potřeby žáka**
- Výsledkem je **produkce** (nikoli reprodukce poznatků) – většinou nějaký konkrétní a hmatatelný produkt

3. Sociálně zprostředkovaná výuka:

Moderní koncept edukace pro 21. století: ***děti se učí společně a od sebe navzájem*** (sociální obohacování)

- Diskuze nad tématy
 - Kooperativní učení
 - Simulace
 - Hraní rolí
 - Projekty na sociální bázi
- apod.

Závěry:

- Způsob organizace výuky a zvolená výuková strategie má zásadní význam pro její efektivitu (použité metody jsou „jen“ její součástí).
- S organizací výuky a zvolenou strategií zásadně souvisí kvalita pedagogické komunikace ; její možnosti jsou dány také uspořádáním třídy a cílevědomým plánováním aktivit žáků (učební úlohy).
- Součástí výukové strategie je i způsob hodnocení výsledků (motivační faktor).

Děkuji za pozornost 😊

Literatura:

PASCH, M. a kol. *Od vzdělávacího programu k vyučovací hodině*. Praha : Portál, 1998.

MAŇÁK, J. *Nárys didaktiky*. Brno : MU, 1996.

aj. didaktiky